

Voorwoord

Toen Joseph Campbell in 1972 zijn boek *Myths to Live By* aan het samenstellen was uit de lezingen die hij gedurende twee decennia had gehouden, kwam hij naar eigen zeggen tot een inzicht:

Ik had het idee dat ik in die periode volwassen was geworden, dat mijn ideeën waren veranderd en ook dat ik vorderingen had gemaakt. Maar toen ik de teksten naast elkaar legde, zag ik dat ik eigenlijk steeds hetzelfde had gezegd, tientallen jaren lang. Ik kwam iets te weten over wat mij bewoog. Het werd me pas duidelijk toen ik de rode draad zag die door het hele boek liep. Vierentwintig jaar is een aanzienlijke tijdspanne; er is in die periode veel gebeurd. En ik had steeds over hetzelfde staan kletsen.¹

Terwijl ik dit boek aan het samenstellen was op basis van een tiental lezingen, interviews en seminars van Campbell in de periode 1962-1983, had ik een vergelijkbare ervaring.

Ik had deze lezingen uitgekozen, omdat ze de rode draad volgden van Campbells verkenning van de mythologie als middel om de psychologische groei van het individu te doorgronden en te bevorderen – wat hij de vierde of psychologische functie van de mythologie noemde. In eerste instantie wilde ik een historisch overzicht geven van Campbells gedachten ten aanzien van het onderwerp.

Ik kwam echter tot de ontdekking dat de ideeën die hij postuleerde in de periode dat hij zijn Cooper Union-lezingen en de gigantische cyclus *Masks of Gods* afsloot inderdaad nauwe overeenkomsten vertoonden met de ideeën die hij tot vlak voor het eind van zijn leven bleef onderzoeken, zij het in meer informele, intensieve settings, zoals de workshops aan het Esalen Institute waarmee hij elk jaar zijn verjaardag vierde. Op sommige punten breidde hij zijn mening uit – bijvoorbeeld met betrekking tot de belofte en de gevaren van lsd

om de mythische beelden van het collectief onbewuste te ontsluiten – maar de onderliggende thesis veranderde niet. Hij vond dat mythen een kader boden voor persoonlijke groei en transformatie, en dat inzicht in de wijze waarop mythen en symbolen de geest beïnvloeden het individu de mogelijkheid boden zijn leven in overeenstemming te brengen met zijn aard – een pad naar gelukzaligheid.

De geleidelijke uiteenzetting van zijn gedachten heeft het redigeren van deze uitgave zowel oneindig veel makkelijker als oneindig veel moeilijker gemaakt dan van de voorgaande delen van *The Collected Works of Joseph Campbell* waar ik aan heb gewerkt. *Sake & Satori: Asian Journals – Japan* was ontleend aan een enkele samenhangende bron, waardoor ik er uitsluitend voor hoefde te zorgen dat Campbell zijn verhaal goed vertelde. *Myths of Light: Eastern Metaphors of the Eternal* was gebaseerd op een aantal lezingen en ongepubliceerd materiaal dat dertig jaar besloeg van Campbells bespiegelingen over de religie van India en Oost-Azië, maar toen ik de onderwerpen eenmaal had geordend als een verkenning van het transcendente goddelijke viel alles vrij moeiteloos op zijn plek, één lezing per onderdeel.

In het eerste deel van deze uitgave, hoofdstuk 1 en 2, wordt gekeken naar de historische ontwikkeling van mythen als een middel tot groei, niet van de samenleving, maar van het individu. Dit deel is ontleend aan een even grote verscheidenheid aan lezingen: mijn belangrijkste taak bestond erin om herhalingen te voorkomen, zodat de lezer bijvoorbeeld niet vier keer de vier functies van de mythologie kreeg uitgelegd.

Het tweede deel, hoofdstuk 3 tot en met 5, richt zich echter op de onderliggende psychologie van mythen, en is ontleend aan een reeks presentaties die Campbell in de loop van bijna tien jaar heeft gegeven, steeds met als titel ‘Living Your Personal Myth’ (een titel waarmee Campbell nooit echt gelukkig is geweest). Soms was het een lezing van een uur, andere keren een seminar van een week. De onderwerpen werden steeds op vergelijkbare wijze behandeld, maar in een andere volgorde en met een ander accent, naargelang Campbells gehoor, de actuele gebeurtenissen en zijn eigen, zich ontwikkelende, gedachten ten aanzien van het onderwerp. Dit maakte het een stuk lastiger om tot een heldere en allesomvattende uiteenzetting van zijn ideeën te komen.

Het derde deel, hoofdstuk 6, is een verkenning van de belangrijkste premisse uit Campbells bezielende werk *De Held met de Duzend Gezichten* als instrument om naar je eigen leven te kijken. Hier diende zich een andere moeilijkheid aan. Dit materiaal was grotendeels ontleend aan een driedaags segment van een seminar van een maand in 1983. Aangezien het hele seminar de vorm had gehad van een zeer vrije, zeer brede discussie, was het materiaal uitermate diffuus. Het was een hele uitdaging, zacht gezegd, om een verhaallijn te vinden zonder er eigenhandig een thesis aan toe te voegen of het zodanig in te korten dat het onbegrijpelijk werd. Dit was waarschijnlijk de moeilijkste, meest tot nederigheid stemmende ervaring van allemaal.

Dat het zo'n vreugde is om Joseph Campbells werk te lezen – en te redigeren – komt onder andere doordat zijn geest, precies zoals Indra met zijn net van juwelen, het ene glinsterende gedachtejuweel aan het andere rijgt en steeds weer de verbindende draad vindt. Zoals ik in de inleiding van *Myths of Light* al heb gezegd zijn de opmerkelijke gedachtesprongen in deze uitgave het werk van Campbell. Onbegrijpelijke wendingen mogen louter mij worden aangerekend.

Het is belangrijk hier op te merken dat mijn bijdrage aan dit boek slechts een van de vele is geweest. Ik wil de voorzitter van de JCF, Robert Walter, bedanken voor zijn onvermoeibare inzet. Hij heeft niet alleen de nalatenschap van Joseph Campbell in de zeventien jaar na diens dood levend gehouden en de kleine maar voorspoedige stichting die Campbells werk vooruit heeft geholpen aangestuurd, maar mij ook geholpen de kratten met transcripten en geluidsbanden door te spitten en zijn ervaring als Campbells vriend en redacteur benut om het precies goede materiaal voor dit boek eruit te halen.

Ook wil ik mijn dank uitspreken voor de niet-aflatende inspanningen van Jason Gardner van de New World Library die samen met ons deze prachtige, steeds groeiende serie het leven heeft doen zien, en van Mike Ashby, bij wie het zweet zelfs niet uitbrak toen hij Sanskriet, Japans en *Finnegans Wake* onder zijn neus kreeg geschoven.

Tevens wil ik Sierra Millman en Shauna Shames bedanken voor hun bijdrage: twee briljante jonge mensen van wie we de komende jaren meer gaan horen en die de transcripties hebben verzorgd van delen van deze uitgaven. Sierra Millman heeft ook in een vroeg stadi-

um de eerste drie hoofdstukken geredigeerd, waardoor het boek zijn huidige vorm heeft gekregen.

Ten slotte wil ik mijn vrouw bedanken, Maura Vaughn, met wie ik het pad bewandel en die het pad het bewandelen waard maakt.

David Kudler

16 juli 2004

Inleiding²

Onlangs hield ik een voordracht op het Esalen Institute in Californië. Mijn gehoor bestond voornamelijk uit vrouwen en ze waren zeer geïnteresseerd in de vraag of er in klassieke mythen rolmodellen te vinden zijn voor vrouwen die in onze huidige maatschappij soldaat zijn of bijvoorbeeld een positie hebben als directeur – waar ik ontkenkend op moest antwoorden. Dus kwam de vraag op, of mythische figuren eigenlijk wel rolmodellen kunnen zijn.

Of het nu de bedoeling van mythen is of niet, doorgaans bieden ze een bepaalde gemeenschap wél rolmodellen voor dat moment. De beeldspraak van een mythe toont de manier waarop de kosmische energie zich in de tijd manifesteert, en met de tijd verandert ook de wijze van manifesteren.

Ik zei hen dat de goden de krachten vertegenwoordigen die je binnen een bepaald handlingsgebied bescherming bieden. En door op een bepaalde god te contempleren ervaar je een soort stabiliserende kracht die je als het ware in de rol plaatst die door die god wordt vertegenwoordigd. Je hebt beschermgoden van de landbouw, van de oorlog, enzovoorts. In onze klassieke traditie is er geen beschermgod voor de vrouw in de zakenwereld of in het leger. Athena is de beschermgodin van krijgers, maar zelf geen krijger. En Artemis is dan wel een jageres, maar wat zij vertegenwoordigt is de transformerende kracht van de godin, van de natuur, en niet van een bepaalde actie binnen het sociale leven. Wat zou een zakenvrouw van Artemis kunnen leren?

Een mythisch beeld ontleent zijn waarde aan tientallen, honderden of zelfs duizenden jaren ervaring op een bepaald pad en doet dan dienst als rolmodel. Het is niet eenvoudig om geen rolmodel in het leven te hebben. Ik weet niet hoe het nu is, op dit moment, nu er zo veel nieuwe mogelijkheden zijn. Maar in mijn ervaring is het altijd

het rolmodel dat je vertelt welke richting je uit moet en hoe je met problemen en kansen moet omgaan.

Mythen zijn geen historische vertellingen. Mythen zijn geen inspirerende verhalen over mensen met een opmerkelijk leven. Nee, mythen gaan over het transcendente in relatie tot het nu. Een held uit een sage of legende is van een andere orde dan de hoofdpersoon van een biografie, ook als die held ooit echt heeft geleefd, zoals John Henry of George Washington. De held uit de legende vertegenwoordigt het transformerende aspect van de mythe. In een orale traditie is een mythe helemaal eigentijds. In indiaanse sagen komen fietsen voor en het beeld van het Capitool in Washington. Alles wordt onmiddellijk in de mythologie geabsorbeerd. In onze wereld van het gedrukte woord en vaststaande teksten is het aan de dichter om de levenswaarde van de dingen om ons heen te beschrijven en ze als het ware te vergoddelijken, om ons beelden te geven die een brug slaan tussen het alledaagse en het eeuwige.

Je hebt natuurlijk niet altijd beelden nodig om met het transcendente in verbinding te komen. Je kunt het zen-pad kiezen en alle mythologie vergeten. Maar ik heb het hier over het mythologische pad. En wat mythen doen is dat ze je een veld bieden waarbinnen je je positie kunt bepalen. Dat is ook het idee van de mandala, de heilige cirkel, of je nu een Tibetaanse monnik bent of een cliënt van een jungiaans analyticus. De symbolen worden langs de cirkel uitgelegd en jij moet jezelf in het midden plaatsen. Een labyrint is een door de war gegooide mandala waarin je niet weet waar je bent. Dat is hoe de wereld eruitziet voor mensen zonder mythologie. Het is een labyrint. Ze vechten zich een weg erdoorheen alsof niemand hen ooit is voorgegaan.

Ik heb onlangs kennisgemaakt met het werk van een uitstekende psychiater uit Duitsland, Karlfried Graf Dürckheim (niet te verwarren met de Franse socioloog Emile Durkheim). Deze man heeft het werk van Carl Gustav Jung en Erich Neumann voortgezet en het hele probleem van de gezondheid – zowel de psychologische als de fysieke – samengevat in het licht van de mythe.³ Er bevindt zich in ons een levenswijsheid, zegt Dürckheim. We zijn allemaal manifestaties van een mystieke kracht: de levenskracht, die al het leven heeft gecreëerd, en alle mensen in de buik van hun moeder. De wijsheid die in ons leeft vertegenwoordigt dus deze kracht, deze energie, die de dimen-

sie van tijd en ruimte in stroomt. Het is echter een transcendente energie. Het is een energie die afkomstig is uit een gebied dat ons kennend vermogen te boven gaat. En die energie verbindt zich met ons, met ons lichaam. Met ons denken en onze visuele waarneming kunnen we echter zo verstrikt raken in concepten en lokale, wereldse zaken, dat die energie stagneert en niet meer vrijelijk stroomt. En dan worden we ziek. De energie is geblokkeerd en we worden uit ons centrum geworpen. Deze visie vertoont veel overeenkomst met de grondbeginselen van de Chinese en Indiase geneeskunde. De psychologische opgave, de manier om te voorkomen dat je geblokkeerd raakt, is dus – en om dit zinnetje gaat het: *transparant blijven voor het transcendente*. Zo simpel ligt het.

Wat mythen ons bieden is dat ze voorbij het fenomenologische veld naar het transcendente wijzen. Een mythische figuur is een soort passer waarmee je vroeger op school cirkels en bogen tekende, met één been in het veld van de tijd en het andere in de eeuwigheid. Een god kan de gedaante hebben van een mens of een dier, maar waarnaar hij verwijst stijgt daarbovenuit.

Als je nu het bewegende been van de metaforische passer vertaalt naar een concreet iets – een feit – dan heb je nog steeds geen mythe, maar een allegorie. Terwijl een mythe voorbij zichzelf naar iets onbeschrijflijks verwijst, is een allegorie veeleer een verhaal of een beeld met een praktische boodschap. Joyce zou het oneigenlijke kunst noemen.⁴ Als het mythische beeld verwijst naar een feit of een concept, dan heb je een allegorische figuur. Een mythische figuur heeft één been in het transcendente. Een van de problemen van de popularisering van het religieuze gedachtegoed is dat de god een vaststaand feit wordt en zelf niet meer transparant is voor het transcendente. Dit bedoelt Lao-Tse in zijn eerste aforisme van de Tao te Tjing: ‘De tao die genoemd kan worden is niet de tao.’⁵

Maak je god transparant voor het transcendente en het doet er niet meer toe welke naam je hem geeft.

Als je een godheid als rolmodel hebt, wordt je leven dus transparant voor het transcendente, voor zover je de inspiratie van die god realiseert. Dit betekent dat je de energie door je heen laat stromen en in de naam van het transcendente leeft, in plaats van in de naam van succes in de wereld.

Om het transpersoonlijke te bereiken moet je natuurlijk door het persoonlijke heen: je moet over beide kwaliteiten beschikken. Adolf Bastian, een Duitse etnoloog uit de negentiende eeuw, schreef dat elke mythe twee aspecten kent: het elementaire en het lokale. Je moet door je eigen traditie heen – het lokale – om het transcendente, oftewel elementaire, niveau te bereiken. Op dezelfde wijze moet je relatie tot God zowel persoonlijk als transcendent zijn.

In primitieve samenlevingen is de sjamaan een levende schakel tussen het lokale en het transcendente. Een sjamaan is een man of vrouw die daadwerkelijk psychologisch is ingestort en er weer bovenop is gekomen. Rond de puberteit krijgt de jongen of het meisje een visioen of hoort hij een lied. Het visioen of het lied groeit uit tot een roeping. Hij krijgt rillingen en neurotische aandoeningen: eigenlijk een soort psychose. De familie, die deel uitmaakt van een traditie waarin dit soort dingen bekend zijn, laat een sjamaan komen die hem de rituelen leert waarmee hij uit het dilemma kan komen. Er worden bepaalde psychologische rituelen uitgevoerd om hem weer in contact te brengen met de samenleving, en de jongen of het meisje zingt zijn of haar lied.

Wat deze persoon heeft ervaren door zo diep af te dalen in het onbewuste is het onbewuste van de hele gemeenschap. Deze mensen hebben geen brede horizon en kennen een beperkt scala aan psychologische problemen. En dus wordt de sjamaan een leraar en een beschermer van de mythische traditie, maar wel als geïsoleerd en gevreesd lid van de gemeenschap: het is een zeer gevaarlijke positie.

In sommige gemeenschappen kan een ouder iemand ervoor kiezen sjamaan te worden. Dan moet hij bepaalde beproevingen doorstaan om de macht te verkrijgen die die andere sjamaan van het begin af aan al had. In Noordoost-Siberië en in grote delen van Noord- en Zuid-Amerika maakt travestie deel uit van de roep van een sjamaan. Oftewel, de persoon moet als iemand van de andere sekse gaan leven. De betekenis hiervan is dat die persoon de macht van zijn of haar eigen geslacht overstijgt. Vrouwen leven als man en mannen leven als vrouw. Deze travestiete sjamanen spelen een zeer grote rol in de indiaanse mythologie van Zuidwest-Amerika – bij de Hopi, de Pueblo, de Navajo en de Apache – en ook bij de Sioux en vele andere stammen.

Waldemar Bogoras en Waldemar Jochelson ontdekten deze ge-

slachtomkering het eerst bij de Chukchi op het Siberische schiereiland Kamtsjatka.⁶ Deze twee mannen registreerden verschillende reacties op dit verschijnsel. Sommige jonge mannen die de roep hadden gehoord om een, zoals zij het noemden, 'softe man' te worden reageerden zo beschaamd en negatief dat ze zelfmoord pleegden. Een sjamaan die de roep niet beantwoordt, stort volkomen in en wordt een psychologisch wrak. Het is een zeer dwingende psychologische roep.

Laatst las ik een verhaal over een vrouw die in een mijnstadje in West-Virginia was opgegroeid. Als klein meisje ging ze wandelen in het bos en daar hoorde ze prachtige muziek. Ze wist niet wat het was of wat ze ermee moest. De jaren verstreken en toen ze in de zestig was, kwam ze bij een psychiater terecht omdat ze het gevoel had dat het leven aan haar voorbij was gegaan. In een diepe hypnose herinnerde ze zich de muziek weer.⁷ Dat was natuurlijk het lied van de sjamaan.

Sjamanen brengen zichzelf in hun centrum door zich op dit lied te concentreren, op dit visionaire beeld. Ze brengen zichzelf tot rust door de liederen te chanten en de rituelen uit te voeren. In het uiterste puntje van Zuid-Amerika, in Tierra del Fuego, leven waarschijnlijk de eenvoudigste stammen van het hele Amerikaanse continent: de Ona en de Yagan. Albert de Agostini, een priester die tevens wetenschapper was, heeft aan het begin van de twintigste eeuw een tijd bij hen gewoond, en vrijwel alles wat we over hun mythologie weten komt van hem. Hij vertelt bijvoorbeeld dat hij 's nachts wakker werd en de sjamaan in zijn eentje op zijn drum hoorde spelen en zijn lied chanten, de hele nacht door, om het contact met de macht in stand te houden.⁸

Dat idee van het in stand houden van de macht door middel van je droommythe is kenmerkend voor hoe een mythe doorgaans werkt. Als het een levende mythologie is, één die werkelijk op organische wijze een rol speelt in het leven van de stam, dan heeft het herhalen van de mythen en het steeds opnieuw uitvoeren van de rituelen een centrerende werking. Een ritueel is in feite een verbeelding van de mythe: door deel te nemen aan een ritueel, maak je direct deel uit van de mythe.

In de hedendaagse Navajowereld, waar veel neuroses voorkomen

omdat deze stam van krijgers zijn traditionele leven heeft moeten inruilen voor een reservaat, worden de rituelen van het zandschilderen gebruikt als therapie: door steeds opnieuw de mythe te herhalen word je transparant voor het transcendente.

Dat is hoe mythen werken.

Voor mij is India altijd het land geweest waar ik het meest heb geleerd. Toen ik bijna vijftig was en mijn halve leven mythologie had onderzocht, ontstond bij mij de vraag hoe ik alle eindjes aan elkaar ging knopen. Er is één plek op aarde, bedacht ik, waar mythen al eeuwen een dominante positie innemen, en niet alleen dat, maar ook zijn vertaald in ideeën, zodat je erover kunt lezen. Duizenden jaren van commentaar en polemieken liggen er verzameld. Je hoeft er niet alles uit de directe esthetische waardering te halen.

En dus ging ik naar India en plotseling viel alles op zijn plek.⁹ Mijn belangrijkste inzichten op dit gebied zijn grotendeels het gevolg van wat ik daar heb geleerd.

Een van de doctrines uit de Vedische traditie heeft me geholpen de aard van de energie die door mythen stroomt te doorgronden. In de *Taittirīya Upaniṣad* wordt gesproken over de vijf omhulsels van de *ātman*, de spirituele grond of oorsprong van het individu.

Het eerste omhulsel heet *annamaya-kośa*, het voedselomhulsel. Dat is je lichaam, dat uit voedsel is gemaakt en weer tot voedsel wordt wanneer je sterft. De wormen, de gieren, de hyena's of de vlammen zullen het verteren. Dit is het omhulsel van ons fysieke lichaam: het voedselomhulsel.

Het tweede omhulsel heet het ademomhulsel, *prānamaya-kośa*. De adem oxideert het voedsel; de adem zet het om in leven. Dat is wat dit ding, dit lichaam is: brandend voedsel.

Het volgende omhulsel heet het mentale omhulsel, *manomaya-kośa*. Dit is het bewustzijn van het lichaam, en het coördineert de zintuigen met de jou die jij denkt te zijn.

Dan is er een groot gat.

Het vierde omhulsel heet het wijsheidsomhulsel, *vijñānamaya-kośa*. Dit is het omhulsel van de wijsheid van het transcendente dat binnensijpelt. Dit is de wijsheid die je tot vorm heeft gemaakt in de baarmoeder, die je maaltijden verteert, die weet hoe dat moet. Dit is de wijsheid die weet hoe de wond moet worden geheeld als je je hebt

gesneden. De wond bloedt, dan ontstaat er een korstje en uiteindelijk een litteken; dat is het wijsheidsomhulsel aan het werk.

Je gaat wandelen in het bos. Iemand heeft een hek van prikkeldraad neergezet en het steunt tegen een boom. De boom laat het prikkeldraad in zijn stam groeien. Ook de boom heeft een wijsheidsomhulsel. Het is het niveau van je natuurlijke wijsheid dat je deelt met de heuvels, de bomen, de vissen en de dieren. De macht van mythen ligt erin dat ze het mentale omhulsel in contact kunnen brengen met het wijsheidsomhulsel – het omhulsel dat spreekt vanuit het transcendentale.

Ten slotte is er het omhulsel binnen het wijsheidsomhulsel: het omhulsel van gelukzaligheid, *ānandamaya-kośa*, dat een kern van die transcendentie zelf is. Het leven is een manifestatie van gelukzaligheid maar *manomaya-kośa*, het mentale omhulsel, is gehecht aan het lijden en het genot van het voedselomhulsel. En dus vraagt het zich af: Is het leven de moeite van het leven waard? In de woorden van Joyce in *Finnegans Wake*: ‘*Was liffe worth leaving?*’¹⁰

Neem bijvoorbeeld gras. Gras groeit. Vanuit het omhulsel van gelukzaligheid verschijnt het wijsheidsomhulsel en het gras groeit. Vervolgens komt er eens in de twee weken iemand langs om het gras te maaien. Stel dat het gras zou denken: Wat is dit voor een gedoe? Barst ook allemaal maar. Ik hou ermee op!

Dat is mentaal commentaar dat we allemaal kennen: het leven doet pijn, hoe kan een goede god zo’n wereld hebben geschapen? Dat is denken in termen van goed en slecht, licht en donker – in paren van tegengestelden. Het wijsheidsomhulsel weet niets van paren van tegengestelden. Het gelukzaligheidsomhulsel omvat alle tegenstellingen. Het wijsheidsomhulsel is daar het directe voortvloeiende van en pas later ontstaan de paren van tegengestelden.

Toen ik in Egypte was ben ik naar de miezerig kleine graftombe van Toetanchamon gegaan. Vergeleken met de tombe van Seti I die er pal naast lag was het niet meer dan een wc-hokje. Hij bestaat uit twee kleine ruimtes ter grootte van een eenkamerappartement, terwijl de tombe van Seti zo groot is als een sportzaal. Dat is de reden waarom niemand de moeite heeft genomen Toetanchamons tombe leeg te roven, en dat is waar we al die mooie spullen vandaan hebben.

Laten we aan de hand van het Indiase beeld van de omhulsels eens

naar de doods-kist van Toetanchamon kijken. Ik weet niet of de Egyptische beeldhouwers het ook zo bedoeld hebben, maar dit is wat ik zag: drie rechthoekige kisten in elkaar. Het voedselomhulsel, het ademomhulsel en het mentale omhulsel. Dat is de buitenkant. Dan heb je een grote stenen kist die de binnenste twee omhulsels scheidt van de buitenste. En wat bevindt zich binnenin? Een sarcofaag van met goud en lapis lazuli ingelegd hout. De sarcofaag heeft de vorm van de jonge koning met de tekenen van zijn koningschap op zijn borst. Ik zou zeggen dat dat het wijsheidsomhulsel is, het niveau van de levende organische vorm.

En daar weer binnen bevindt zich het omhulsel van gelukzaligheid: een massief gouden doods-kist in de vorm van Toetanchamon, duizenden kilo's goud. Als je bedenkt hoe goud in die tijd werd gedolven, dan moet die sarcofaag heel wat lijden hebben veroorzaakt en levens hebben gekost. Dat was het omhulsel van gelukzaligheid.

Daarin lag natuurlijk de *ātman*, het lichaam zelf. Jammer genoeg hebben de Egyptenaren de enorme vergissing begaan het eeuwige leven te verwarren met het voor eeuwig geconcretiseerde leven van het lichaam. Wat krijg je dus te zien als je naar het Egyptisch Museum gaat? Je betaalt extra om de mummiekamer in te mogen. Dan kom je in een ruimte met drie rijen houten doods-kisten. In elk ervan rust een farao. De namen van de farao's staan erbij alsof het om een vlin-derverzameling gaat: Amenhotep I, II, III enzovoorts.

Mij deed het denken aan een kraamafdeling, de zaal waar de kleine baby'tjes liggen. De Egyptenaren hebben al deze dingen – het bouwen van de piramides en deze enorme graftombes – gebaseerd op dit ene fundamentele misverstand, dat het eeuwige leven het leven van *annamaya-kośa* is, van het voedselomhulsel. Maar daar heeft het niets mee te maken. Eeuwigheid heeft niets te maken met tijd. Tijd sluit je juist af voor de eeuwigheid. Het eeuwige is nu. Het is de transcendente dimensie van het nu waar mythen naar verwijzen.

Door dit soort dingen kun je gaan begrijpen waar het in de mythologie werkelijk om gaat. Als iemand zegt: 'Dit kan niet echt gebeurd zijn en dat kan niet echt gebeurd zijn, laten we die mythen dus maar overboord gooien,' dan gooit die persoon het vocabulaire van de discours tussen *manomaya-kośa* en *vijñānamaya-kośa* overboord, tussen mentale wijsheid en organische, levende lichaamswijsheid.

De godheden in mythen dienen als rolmodellen, ze verschaffen je levensrollen, zolang je begrijpt dat ze met één been in het transcendente staan. De christelijke idee van *Imitatio Christi*, de imitatie van Christus – wat wil dat zeggen? Dat je de straat op moet om jezelf ook te laten kruisigen? Natuurlijk niet. Het wil zeggen dat je met één been in het transcendente leeft, als God.

Paulus zegt: ‘En toch leef ik niet meer mijn ik, maar Christus leeft in mij.’¹¹ Dat betekent dat dat eeuwige in mij werkzaam is. En dat is ook de betekenis van het boeddhawebustzijn, het bewustzijn dat zowel het hele universum is als jijzelf.

Mythen vertellen ons dat als je de wereld op een bepaalde manier tegemoet treedt, je wordt beschermd door Athena, door Artemis, door deze of gene god. Die staat model. Tegenwoordig kennen we dat niet meer. Het leven verandert qua vorm zo snel dat zelfs de vormen die in mijn jeugd deel uitmaakten van het normale gedachtegoed er niet meer zijn. Er zijn andere vormen voor in de plaats gekomen en alles verandert in razend tempo. Tegenwoordig is er niet meer de stasis die nodig is wil een mythische traditie zich kunnen vormen.

Op een rollende steen groeit geen mos. Mythen zijn mos. Je zult het dus zelf moeten doen, onvoorbereid. Ik beschouw het ‘nu’ als een moment van een vrije val in de toekomst zonder begeleiding. Je hoeft alleen maar te weten hoe je moet vallen; en ook dat kun je leren. Dat is de huidige stand van zaken als het om mythen gaat. Niemand heeft meer een betrouwbare gids.

Toch zijn er ook nu nog twee manieren om aan een gids te komen. De eerste is dat je in je jeugd iemand had die in jouw ogen een groot en goed mens was. Die persoon kun je als een model gebruiken. De andere is om voor de gelukzaligheid te leven; je gelukzaligheid wordt je leven. Het Sanskriet kent een gezegde: de drie aspecten van het denken die het dichtst bij de afgrond van het transcendente komen, zijn *sat*, *cit* en *ānanda*: zijn, bewustzijn en gelukzaligheid.¹² Je kunt het transcendente een gat noemen of het al. Het maakt niet uit, want het ontstijgt het niveau van woorden. We kunnen het alleen maar hebben over de dingen die zich aan deze kant van het transcendente bevinden. Het probleem is hoe je de woorden en de beelden zodanig opent dat ze voorbij zichzelf wijzen. Doorgaans leidt de ondoorzichtigheid van de dingen ertoe dat de ervaring zich sluit. Deze drie concepten

brengen je echter zo dicht mogelijk bij die leegte: *sat-cit-ānanda*. Zijn, bewustzijn en gelukzaligheid.

Nu ik wat ouder ben, denk ik meer over deze dingen na. Ik weet niet wat zijn is. Ik weet ook niet wat bewustzijn is. Maar ik weet wel wat gelukzaligheid is: dat diepe gevoel van aanwezig zijn, van doen wat je absoluut moet doen om jezelf te zijn. Als je daaraan kunt vasthouden, bevind je je al aan de rand van het transcendente. Je hebt misschien geen geld, maar dat geeft niet. Als student had ik in Duitsland en Parijs gezeten en toen ik in 1929 terugkwam in Amerika vond drie weken later op Wall Street de beurskrach plaats. Vijf jaar lang had ik geen baan. En tot mijn geluk was er geen sociale zorg. Ik had geen andere keus dan in Woodstock te zitten lezen en proberen te achterhalen waar mijn gelukzaligheid lag. En ik bevond me voortdurend op het randje ervan.

Dus heb ik altijd tegen mijn studenten gezegd: Volg je gelukzaligheid. Iedereen kent momenten van gelukzaligheid. En wat gebeurt er wanneer die weer verdwijnt? Blijf er gewoon bij. Dat biedt veel meer zekerheid dan piekeren over waar je volgende jaar je geld vandaan haalt. Jarenlang heb ik toegekeken hoe jonge mensen met hun carrière bezig waren. Er zijn twee mogelijkheden: of je volgt je gelukzaligheid, of je houdt in de gaten waar het grote geld zit. Het verandert echter razendsnel. Dit jaar is het ICT, volgend jaar is het tandtechniek enzovoorts. Wat je ook kiest, wanneer je eenmaal je diploma hebt is het weer veranderd. Maar als je het centrum van je werkelijke gelukzaligheid hebt ontdekt, heb je in ieder geval dat. Je hebt dan misschien geen geld, maar wel je gelukzaligheid.

Je gelukzaligheid kan je naar het transcendente mysterie leiden, want gelukzaligheid is de opwellende energie van de transcendente wijsheid binnen in je. Wanneer de gelukzaligheid stopt, weet je dus dat je de stroom hebt afgesneden. Probeer hem terug te vinden. Dat wordt dan je Hermes-gids, de hond die voor jou het onzichtbare spoor volgt. Zo werkt het. Op die manier komt iedereen bij zijn eigen mythe uit.

Soms kun je aanwijzingen vinden in vroegere tradities. Maar meer dan aanwijzingen moeten het niet zijn. Vele wijze mannen hebben het al gezegd: 'Je kunt andermans hoed niet opzetten.' Wanneer mensen vol zijn van het Oosten en tulbanden en sari's gaan dragen, zijn ze verstrikt geraakt in de folklore van de wijsheid die ze zoeken.

Je moet de wijsheid zien te vinden en niet de kledij. Door die uiterlijkheden heen, door de mythen van andere culturen heen, kom je bij een wijsheid die je vervolgens in je eigen wijsheid moet vertalen. Het hele probleem is hoe je deze mythologieën tot de jouwe maakt.

Toen ik docent mythologie was aan Sarah Lawrence gaf ik les aan mensen uit vrijwel alle religieuze richtingen. De een had wat meer moeite met mythologiseren dan de ander, maar iedereen is opgegroeid binnen een bepaalde mythe. Ik heb ontdekt dat je elke mythische traditie naar je eigen leven kunt vertalen, als je ermee opgegroeid bent. En het is een goede zaak om vast te houden aan de mythe die je als kind hebt meegekregen, omdat die nu eenmaal in je zit, of je het wilt of niet. Je moet alleen zorgen dat je de mythe niet letterlijk vertaalt, maar in al zijn eloquentie. Je moet het lied leren horen.

Ik heb een vriend, een zeer interessante man, die als presbyteriaan is begonnen, geïnteresseerd raakte in het hindoeïsme en vervolgens twintig jaar lang als acoliet een hindoeïstische monnik in New York heeft gediend. Toen ging hij naar India en werd zelf een hindoeïstische monnik. Op een dag belt hij me en zegt: 'Joe, ik word katholiek.'¹³

De Kerk is geïnteresseerd geraakt in oecumenische totaliteit. Dat denken de kerkvaders tenminste. Als je met hen rond de tafel gaat zitten, blijken ze er helemaal niet in geïnteresseerd te zijn. Ze stellen zich zeer terughoudend op. Hun werkwijze is om de andere systemen omver te stoten. Mijn vriend, die eerst hindoeïstische monnik was en nu rooms-katholiek, schrijft voor een Amerikaans jezuïeten-tijdschrift en hij zegt: 'Zo kun je andere religies niet behandelen. Als je in contact wilt komen met de dingen waar hindoes of boeddhisten over nadenken, dan zul je je in hun gedachtegoed moeten verdiepen en er niet alleen maar laatdunkend iets over lezen.'

Dus werd hij naar Bangkok gestuurd toen daar een grote bijeenkomst plaatsvond van de katholieke kloosterordes. Dat was de conferentie waar Thomas Merton in een hotel in Bangkok de dood vond door een slechtgeaarde leiding.

Het interessante dat mijn vriend vertelde was dat de katholieke en de boeddhistische monniken elkaar zonder enig probleem begrepen. Ze waren allemaal op zoek naar dezelfde ervaring en wisten dat die niet gecommuniceerd kon worden. Communicatie is niet meer dan een poging de luisteraar bij de rand van de afgrond te brengen. Het

is een leidraad en niet het ding zelf. Maar de seculiere clerus leest de communicatie en bijt zich vast in de woorden – en zo ontstaan conflicten.

Mijn oude mentor Heinrich Zimmer had een gezegde: de beste dingen kunnen niet gezegd worden; het zijn transcendenten, onuitsprekelijke waarheden. De op één na beste dingen worden misverstaan: mythen, de metaforische pogingen om de weg naar de eerste te wijzen. En het op twee na beste gaat over geschiedenis, wetenschap, biografieën enzovoorts. De enige manier van praten die begrepen kan worden valt binnen die laatste categorie. Als je het over het eerste wilt hebben, dat wat niet gezegd kan worden, gebruik je de derde categorie als brug naar de eerste. Maar mensen vatten het op als iets wat direct naar de derde categorie verwijst: het beeld is niet langer transparant naar het transcendenten.

Er is een verhaal dat in mijn ogen de essentie verbeeldt van je eigen leven leiden, van je eigen leven vinden en de moed opbrengen er trouw aan te blijven. Het komt uit een Arthurreoman, *La Queste del Saint Graal*, van een anonieme monnik uit de dertiende eeuw.

Op een gegeven moment zitten alle ridders in Arthurs eetzaal aan de Ronde Tafel. Arthur liet nooit iemand beginnen met eten voordat er iets avontuurlijks was gebeurd. In die dagen waren avonturen vrij normaal, dus hoefden de mensen nooit lang zonder eten te zitten.

Ze waren aan het wachten op het avontuur van de dag en er gebeurde inderdaad iets. De heilige graal verscheen voor de ridders – niet in zijn volle glorie, maar bedekt door een grote, stralende doek. Toen verdween hij weer, iedereen in vervoering en vol ontzag achterlatend.

Uiteindelijk stond Gawain, Arthurs neef, op en zei: ‘Ik stel voor dat dit gezelschap een eed zweert, dat wij allen een queeste ondernemen opdat we de graal zonder sluier kunnen aanschouwen.’

Dan komen we bij de woorden die me interesseerden: ‘Ze meenden dat het een schande zou zijn om in een groep op pad te gaan. Ieder ging het Avontuurlijke Woud in op de plek die hij zelf had gekozen, waar het het donkerst was en er geen weg of pad was.’

Je betreedt het bos op de donkerste plek, waar er geen pad is. Als er wel een weg of pad is, is het andermans’ pad. Ieder mens is uniek.

Vind je eigen pad naar gelukzaligheid. Daar gaat het om.